

MISCEL·LÀNIA GENEALÒGICA

ES CASTELL, EL POBLE DE LES TRES UBICACIONS I ELS VUIT NOMS

Antoni Tudurí

 Secció de genealogia
de l'Ateneu de Maó

Fa no massa temps que es va estrenar una pel·lícula titulada «Ocho apellidos vascos», on en pla de molta broma es tractaven uns aspectes genealògics centrats en el País Basc. Posteriorment a una altra pel·lícula els mateixos productors de cine van incidir en el mateix tema, en aquest cas considerant els llinatges catalans, però sembla que el seu èxit va ser menor.

Açò em va fer pensar en si era possible muntar una història semblant, guardant totes les distàncies, amb els llinatges menorquins, on sembla que uns quants d'ells es repeteixen en moltes persones.

Freqüentment es fan acudits (xistes) on surten els «Pons», els «Sintes» i altres semblants, de manera que es té la sensació de que la varietat de llinatges és molt curta.

Bé, idò; essent un servidor del mateix poble que l'escriptor Àngel Ruiz i Pablo qui a l'obra primerenca escrita en català «pla», titulada «Per fer gana» al capítol «Recordances (Jocs d'al·lots)» comença dient: «Tots es pobles del món tenen un nom, i qualcun dos; però que en tinguin tres, jo no en sé altre que es meu poble...» I cita les denominacions «Villa Carlos», «S'Arraval Nova» i «Es Castell», encara que fa referència a altres denominacions com són «George Town», i «Villa de San Carlos».

Certament, el poble des Castell, nom oficial a temps actual, ha tingut 3 ubicacions molt ben conegudes, però els noms pel que se l'ha conegut són fins a vuit formes, oficials o no del tot, a part del despectiu «Villa Larpa», producte d'enveges i no molt bones intencions.

Dic açò perquè quan devers el mes de juny de l'any 1959 va arribar a Cales Fonts un petrolier que crec recordar es deia «Monte Real», dalt Sa Punta, on ara hi ha un restaurant associat al «Club Marítim Villa Carlos» un grup d'estiu-jants maonesos, contemplant la maniobra de fondeig del petrolier, van comentar entre ells: «pobre barco, no sap on ha anat a parar». Mon pare, en Jaume «es llau-

Es fan acudits on surten els «Pons», els «Sintes» i altres semblants, de manera que es té la sensació de que la varietat de llinatges és molt curta

ner», que hi era present, els hi va respondre: «sí senyors, han triat mala època, just ara que acaben d'arribar els maonesos». Bromes a part, i que ningú es molesti, és molt interessant aquest fet dels vuit noms del poble: «Arraval» sense afegitó» quan només eren unes quantes cases al voltant del castell inicial, amb unes dimensions - del castell- quasi iguals a l'actual plaça de l'esplanada; «Arraval del castell de Sant Felip» quan es va situar prop de l'actual cementiri per mor de l'ampliació del castell; mentre que a l'actual ubicació primer es va dir «George Town»; traduït com «Vila Jordi» a alguns padrons municipals de Maó; després «Villa Real de San Carlos» (o «Real Villa de San Carlos») que es va reduir a «Villa Carlos», encara que hi havia qui li deia «S'Arraval Nova» per diferència la de «S'Arraval Vella» i, finalment, Es Castell, per decisió popular conseqüència d'un referèndum municipal convocat als anys 80 del segle passat. Ben o mal comptats, els vuit noms han sortit, potser amb una mica de trampa, però benvinguda sigui l'excusa.

No voldria cansar el lector. Per tant, em limitaré a comentar els resultats d'un estudi dels llinatges propis d'aquest poble amb tants de noms. Gràcies a la feina feta pels aficionats a la genealogia, entre els quals es troba qui escriu aquestes retxes, podem afirmar que a Menorca hi ha un llinatge que sura per damunt de tots els altres, i és l'omnipresent «Pons». A totes les poblacions de Menorca?. A totes manco a una, el meu poble dels vuit noms.

❖ **AQUESTA AFIRMACIÓ** tan rotunda és conseqüència de l'estudi de les freqüències que consten als arxius, tant eclesiàstics com civils. Per tot Menorca, menys as Castell, el «Pons» és clarament el més destacat. I aquest estudi ens ha dut a posar en ordre alfabètic els llinatges dels habitants des Castell. És prou sabut que el castell que es va dir de Sant Felip va ser poblat per soldats que havien arribat de fora de Menorca, atès que els paisans no eren massa proclius a la milícia. Aquests soldats es van anar casant, preferentment, amb dones menorquines i es va començar a mesclar la població autòctona amb la vinguda de la península Ibèrica (he utilitzat aquesta expressió pel fet que a més de castellans i qualque andalús, van arribar portuguesos, que també són «ibèrics»).

Tornant, idò, a l'estudi dels llinatges enregistrats a l'església del Roser, la pròpia del castell primitiu, un cop posats en filera alfabètica, hem trobat que els lli-

natges dels batiats as Castell entre l'any 1569 i l'any 1960, són devers 1.300, considerant les diverses formes d'escriure aquests llinatges (Rodríguez, Rodrigues, Rodrigos, Lludrigus...) i devers 1.000ificant les diferents formes d'escriure els llinatges, diferències degudes al fet que els escriptors- capellans i frares- posaven les lletres que els hi semblava d'acord a la fonètica que ells interpretaven com els hi semblava. Aquesta diversitat és molt destacable, especialment si la comparem amb altres pobles de l'Illa.

Un dels fets més sorprenents ha estat la detecció d'una freqüència no gens semblant a les altres poblacions, de llinatges d'origen exterior.

El dissabte dia 25 de novembre vaig tenir el plaer de rallar d'aquest tema a la Sala des Castell i es va poder comprovar que els actuals ciutadans (jo entre ells abans de l'estudi) no en sabíem quasi res de la varietat dels llinatges del poble. Després d'una breu introducció de tipus històric, més pròpia d'un aficionat a la genealogia que d'un aprenent d'historiador, cosa que no sóc, vaig poder demanar als assistents quin creien ells que era el llinatge més freqüent, advertint que no era el «Pons». Va resultar molt interessant que entre els presents hi havia representants dels 5 llinatges que encapçalen el «rànk-ning» castellà, però cap d'ells no ho va endevinar, ni de prop.

Per no fer-me cansat, puc dir que entre les més de 24.000 actes consultades, el llinatge més freqüent de persones batiades o inscrites al transcurs d'aquests 390 anys és «Preto», que havia arribat a l'illa com a «Prieto» (1.374); Hernández (1.146), Prats (1.063); Victori (1.016) arribat com «de Victoria» i, ara sí, «Pons» (833). Els quatre primers són de primera fornada, entenen açò com d'abans de l'any 1600, mentre que el primer batiat com «Pons» l'hem trobat l'any 1632.

La participació dels assistents va ser molt més interessant que l'exposició del «xerraire» i es van proposar interessants ampliacions de l'estudi inicial, estudi sense massa pretensions històriques, però sí estadístiques, com ara l'anàlisi de l'evolució de les incorporacions (eivissencs, mallorquins i castellans, entre d'altres el segle XIX i gent d'Andalusia, especialment del municipi de Javalquinto els anys 60 del segle XX) en funció de les èpoques i dels fets històrics propis de cada època.

El repte està llençat i cal esperar que la col·laboració dels interessats ens pugui aportar nous punts de vista que ens permetin centrar millor els orígens dels «castellans» actuals, tenint en compte els processos immigratoris des Castell.